

3. Морська Л. І. Інформаційні технології у навчанні іноземних мов: навчальний посібник. Тернопіль:Астон, 2008. 256 с.

УДК 37(477)1

Герасименко О. В.

кандидат педагогічних наук,
викладач кафедри географії та методики її навчання
Уманського державного педагогічного університету
імені Павла Тичини
oksana_gerasimenko@ukr.net

ДОСВІД ДІЯЛЬНОСТІ ПОПЕЧИТЕЛЬСЬКИХ РАД ХІХ – ПОЧАТКУ ХХ СТ. В УКРАЇНІ – ЗАПОРУКА УСПІШНОГО ДЕРЖАВНО-ГРОМАДСЬКОГО УПРАВЛІННЯ У СУЧАСНИХ ОСВІТНІХ ЗАКЛАДАХ

З кінця 90-х років ХХ століття в Україні створюються піклувальні (наглядові) ради, тому заслуговує на увагу історико-педагогічний досвід діяльності прообразу сучасних піклувальних рад – попечительських рад, громадських органів управління навчальними закладами України в ХІХ – на початку ХХ століття, заснованих на засадах гласності, демократичності, толерантності

Історіографічний аналіз джерел, у яких висвітлюється історія створення та діяльності попечительських рад ХІХ – початку ХХ століття, дав змогу виявити дослідження, що частково висвітлюють цю проблему в контексті модернізації й управління освітою: Л. Березівська, Л. Гаєвська. Окремі аспекти діяльності прообразу попечительських рад – піклувальних рад є предметом дослідження І. Довбиш, О. Крикунової, І. Лікарчука, О.Співаковського та ін.

Метою нашого дослідження було обґрунтувати використання досвіду роботи попечительських рад ХІХ – початку ХХ століття та визначити перспективи використання історико-педагогічного досвіду попечительських рад ХІХ – початку ХХ століття для вдосконалення діяльності державно-громадського управління через піклувальні ради у сучасних освітніх закладах.

Завдання: уточнити ключові поняття дослідження; проаналізувати перспективи використання історико-педагогічного досвіду попечительських рад ХІХ – початку ХХ століття для вдосконалення діяльності піклувальних рад у сучасних освітніх навчальних закладах.

Для глибшого осмислення й оцінки попечительства, розглянемо суть сентенції «попечительська рада», що об'єднує два поняття: «попечительство» і «рада».

ХІХ століття було ознаменоване посиленою увагою до такої управлінської інституції, як попечительство. Започатковується посада попечителя навчального округу. Енциклопедичний словник Ф. А. Брокгауза і І. А. Ефрона (1907) дає визначення поняття «попечитель навчальних округів», в обов'язки якого входили організаційні питання та контроль за адміністративно-господарською та навчальною діяльністю керівників освітніх установ в окрузі.

При попечителі створюється попечительська рада, в обов'язки якої входило безпосереднє піклування про освітні установи: розпорядження коштами, майном, удосконалення навчально-виховної роботи, кадрові питання тощо [6].

Однак уже у 1918 році постановою «Про скасування попечителів навчальних округів і їх помічників, головних і окружних інспекторів та їх секретарів і помічників секретарів, а також попечительських рад і канцелярій при навчальних округах» [4] було припинено будь-яку попечительську діяльність, всі турботи на себе брала держава, з'являється поняття «шефство», яке, на наш погляд, було дотичним до попечительства.

У «Великому тлумачному словнику української мови» запропоновано визначення: «Рада – це колегіальний орган якої-небудь організації, установи чи сама організація, установа, що розпоряджається, керує ким-, чим-небудь або радить у чомусь» [2, с. 870].

Поняттям *рада* будемо позначати колегіальний орган управління, заснований на засадах гласності, демократії, толерантності.

У радянський період поняття «попечитель», «попечительство», «попечительська рада» стали ототожнювати з поняттями «піклувальник», «піклування», «піклувальна рада», не задумуючись над історичним змістом цих термінів.

Великий енциклопедичний юридичний словник дає визначення: «Піклувальник – особа, призначена за рішенням органу опіки і піклування або суду для захисту особистих немайнових і майнових прав та інтересів позбавлених батьківського піклування неповнолітніх...» [1, с. 630-631].

З кінця 90-х років ХХ століття в Україні почали утворюватись піклувальні ради при навчальних закладах, як громадська інституція підтримки роботи навчальних закладів.

В Україні створене певне правове підґрунтя діяльності піклувальних рад: Закон України «Про освіту» (2017), Положення про загальноосвітній навчальний заклад (2001), Положення про піклувальну раду загальноосвітнього навчального закладу (2001), Концепція нової української школи (2016).

Щодо назви «піклувальна рада», ми вважаємо, що є певна двоякість у трактуванні. Члени ради справді мають бути піклувальниками. На нашу думку, змісту діяльності відповідає історична назва «попечительська рада», а головою ради має бути попечитель.

Аналіз досвіду роботи практиків у фахових періодичних виданнях дає підстави стверджувати, що діяльність піклувальних рад ще не усвідомлена в суспільстві як ефективна форма залучення громадян до управління конкретним закладом освіти.

Аналізуючи позитивний історико-педагогічний досвід діяльності попечительських рад упродовж ХІХ – початку ХХ століття, приходимо до висновку, що попечительство в той період набуло чіткої системи завдяки значній кількості нормативно-правових документів, у яких визначалися принципи державно-громадського контролю діяльності середніх навчальних закладів. Відповідно до законодавства при гімназіях, прогімназіях та реальних училищах затверджувалась керівна посада почесного попечителя. Основними

напрямами його діяльності були: контроль за діяльністю освітньої установи; турбота про матеріальне забезпечення закладу, як залучення коштів, так і їх витрати; організація та проведення різних заходів; участь у засіданнях педагогічної ради та господарського комітету тощо. У містах, де було декілька навчальних закладів (гімназія, прогімназія, реальне училище), створювалася єдина для всіх них попечительська рада, в обов'язки якої входив не тільки нагляд за діяльністю цих установ, але й благодійність членів рад, залучення ними додаткових коштів для поліпшення роботи навчальних закладів, організації різних заходів, збір коштів на утримання конкретної освітньої установи. Попечительські ради сприяли соціальному захисту дітей, учителів та співробітників, що виражалося в наданні допомоги малозабезпеченим учням; сприяння працевлаштуванню вихованців дитячих будинків та інтернатів; створення для дітей-сиріт і дітей, позбавлених батьківського піклування, умов організації первинної трудової і допрофесійної підготовки; заснування премій і стипендій для малозабезпечених і обдарованих учнів [3, с. 35-67].

Отже, зміни в державно-громадському управлінні освітніх закладів спонукають до використання українських культурно-історичних традицій, теоретичних і практичних надбань вітчизняної педагогіки, досвіду співпраці освітніх закладів із державно-громадськими інституціями. Нами уточнено ключові поняття дослідження «попечительська рада», «попечитель», «піклувальник», «піклувальна рада». Встановлено, що історико-педагогічний досвід діяльності попечительських рад в Україні в вищезазначений період має бути використаний для вдосконалення діяльності державно-громадського управління навчальними закладами, що і буде предметом наших наступних розвідок.

Література

1. Великий енциклопедичний юридичний словник / за ред. Ю. С. Шемшученка. Київ: Юридична думка, 2007. 992 с.
2. Великий тлумачний словник сучасної української мови / уклад. і голов. ред. В. Т. Бусел. Київ; Ірпінь: ВТФ «Перун», 2005. 1728 с.
3. Лаурсонъ А. М. Справочная книга для учебных заведений и учреждений ведомства Министерства Народнаго Просвѣщенія. Петроградъ, 1916. 1120 с.
4. Об упразднении попечителей учебных округов и их помощников. Постановление Наркомпроса РСФСР от 21.01.1918 г. [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://lawru.info/dok/1918/01/21/n1206249.htm>.
5. Про освіту: Закон України від 05.09.2017 р. № 2145-VIII. [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/1060-12>.
6. Энциклопедический словарь Ф. А. Брокгауза и И. А. Ефрона (в 86 томах с иллюстрациями и дополнительными материалами). [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://www.vehi.net/brokgauz/>